

Дело C-630/23**Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от
Процедурния правилник на Съда****Дата на постъпване в Съда:**

17 октомври 2023 г.

Запитваща юрисдикция:

Kúria (Върховен съд, Унгария)

Дата на акта за преюдициално запитване:

26 септември 2023 г.

Молители:

ZH

KN

Ответник:

AxFina Hungary Zrt.

Предмет на главното производство

Определяне на обхвата на правните последици и прилагането им в случай на неравнопавна клауза в потребителски договор в чуждестранна валута, въз основа на която потребителят поема без ограничение валутния риск, което води до недействителност на целия договор.

Предмет и правно основание на преюдициалното запитване

Тълкуване на член 6, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравнопавните клаузи в потребителските договори. Член 267ДФЕС.

Преюдициални въпроси

1. Правилно ли е изразът „[договорът] може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“, съдържащ се в член 6, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (наричана по-нататък „Директива 93/13“), да се тълкува в смисъл, че потребителски договор в чуждестранна валута може да се изпълнява и без договорна клауза, която се отнася до основната престация по договора и поставя валутния риск без ограничение в тежест на потребителя, като се има предвид, че правото на държавата членка урежда с императивни законови разпоредби механизма за конвертиране на валута?

Съвместима ли е с член 1, параграф 2, член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 съдебна практика на държава членка (основана на тълкуване на правото на държавата членка в светлината на Директивата и съобразно тълкувателните принципи, установени от Съда на Европейския съюз), съгласно която с оглед на принципа на недопускане на неоснователно обогатяване

- а) се разпорежда възстановяване на потребителя (или приключване на сметките в негова полза) на сумите, които кредиторът е събрал на основание на обявената за неравноправна клауза, но това разпореждане не е в рамките на *restitutio in integrum*, тъй като специална разпоредба от националното право изключва тази евентуална правна последица от недействителността, нито се прилагат самостоятелно правилата за неоснователното обогатяване, тъй като по отношение на недействителността на договора националното право не предвижда тази правна последица, а потребителят се освобождава от особено неблагоприятните за него последици и в същото време се възстановява равнопоставеността между страните по договора чрез прилагането на основната правна последица, която правото на държавата членка предвижда по отношение на недействителността, а именно обявяването на договора за действителен по такъв начин, че неравноправните клаузи да не налагат никакво задължение на потребителя, а останалите елементи (които не са неравноправни) (в т.ч. договорните лихви и други разходи) да продължат да обвързват страните при същите условия;
- б) в случай че не е възможно договорът да бъде обявен за действителен, като правни последици от недействителността се определят обявяването — за целите на приключването на сметките — на договора за произвеждащ правно действие до постановяване на съдебното решение и приключването на

сметките между страните чрез прилагане на принципа на недопускане на неоснователно обогатяване?

2. Може ли при определянето на правните последици от недействителен поради изложената причина договор да се остави без приложение нормативна разпоредба на държавата членка, която е влязла в сила впоследствие и въвежда за в бъдеще задължително конвертиране във форинти, тъй като вследствие на фиксирането на обменния курс посочената разпоредба поставя определена част от валутния риск в тежест на потребителя, който поради неравноправната договорна клауза би трябвало да бъде освободен изцяло от този риск?
3. В случай че съгласно правото на Съюза не е възможно да се определят правните последици от недействителността нито чрез обявяването на договора за действителен, нито чрез обявяването му за произвеждащо временно правно действие, какви са правните последици и съответната съдебна практика, на която се основават, които следователно следва да се определят contra legem, независимо от правната уредба на държавата членка относно правните последици и чрез позоваване единствено на правото на Съюза, като се има предвид, че Директива 93/13 не урежда правните последици от недействителността?

Посочени разпоредби от правото на Съюза

Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори: член 1, параграф 2, член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1

Решение на Съда на Европейския съюз (наричан по-нататък „Съдът“) от 3 октомври 2019 г., Dziubak (C- 260/18, EU:C:2019:819)

Решение на Съда от 31 март 2022 г., Lombard Lízing (C- 472/20, EU:C:2022:242)

Решение на Съда от 27 април 2023 г., AxFina Hungary (C- 705/21, EU:C:2023:352)

Решение на Съда от 15 юни 2023 г., Bank M. (Последици от обявяването на договора за недействителен) (C- 520/21, EU:C:2023:478)

Посочени разпоредби от националното право

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Закон № IV от 1959 г. за приемането на Граждански кодекс, наричан по-нататък „предишният Граждански кодекс“): член 209, параграфи 1 и 4, член 209/A, параграф 2, член 237, параграфи 1 и 2, член 361, параграф 1 и член 363, параграф 1

A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (Закон XXXVIII от 2014 г. за уреждане на някои въпроси, свързани с решението на Kúria (Върховен съд, Унгария) за уеднаквяване на съдебната практика във връзка с договорите за заем между финансови институции и потребители) (наричан по-нататък „Закон DH1“): членове 3 и 4

A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (Закон XL от 2014 г. относно правилата за приключване на сметките по Закон XXXVIII от 2014 г. за уреждане на някои въпроси, свързани с решението на Kúria (Върховен съд) за уеднаквяване на съдебната практика във връзка с договорите за заем между финансови институции и потребители, както и относно някои други разпоредби) (наричан по-нататък „Закон DH2“): членове 3, 4 и 37

Egyes fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő követelések forintra átváltásával kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2015. évi CXLV. törvény (Закон CXLV от 2015 г. за уреждане на някои въпроси, свързани с конвертирането във форинти на вземанията по определени потребителски договори за заем) (наричан по-нататък „Закон DH7“): членове 3, 9, 12, 13 и 15

Кратко представяне на фактите и на главното производство

- 1 Търговско дружество AxFina Hungary Zrt. (наричано по-нататък „AxFina“), в качеството му на лизингодател, и ZH, в качеството му на лизингополучател, сключват на 21 юни 2007 г. и с поръчителството на KN договор за лизинг в чуждестранна валута [швейцарски франкове] (CHF) за придобиване на личен автомобил. Лизингополучателят избира начин на отчитане на колебанията в обменния курс, при който трябва да плати 120 равни месечни погасителни вноски, а колебанията на обменния курс се отчитат при изтичането на срока на договора. AxFina плаща на доставчика покупната цена на лизинговата вещ и ZH получава владението върху автомобила. На 7 май 2013 г. AxFina разваля договора за лизинг с незабавно действие поради забава на плащането от страна на ZH и KN, поради което цялото задължение по договора става изискуемо наведнъж.
- 2 AxFina предявява иск срещу ZH и KN, с който предвид факта, че договорът е недействителен поради неравноправност на клаузата относно колебанията в обменния курс, моли да се обяви този договор за действителен с обратна сила и да се осъдят ответниците да платят главницата и лихвите. Претендираната главница включва и сумата, дължима заради колебанията в обменния курс.

- 3 В решението си първоинстанционният съд приема, че договорът за лизинг е недействителен поради неравноправност на клаузата относно валутния риск. Той посочва, че като правна последица от недействителността ZH и KN са длъжни да поемат този риск до определена граница. Първоинстанционният съд намалява вземането на AxFina със сумата, надвишаваща тази, която ZH е трябвало да плати, ако договорът е бил уговорен в унгарски форинти [(HUF), наричани по-нататък „форинти“].
- 4 ZH и KN подават въззивна жалба, вследствие на което въззивният съд потвърждава първоинстанционното съдебно решение, като приема, че приложеният от първоинстанционния съд начин на приключване на сметките не противоречи нито на унгарската правна уредба, нито на правната уредба на Съюза. Според него необратимостта на престацията, предмет на договора за лизинг, изключва възстановяването на предишното положение.
- 5 В молбата си за преразглеждане на влязлото в сила съдебно решение ZH и KN искат неговата отмяна и отхвърляне на иска, както и, при условията на евентуалност, връщане на делото на първоинстанционния съд за ново разглеждане, при което да се обяви договорът за лизинг за действителен и да се извърши ново приключване на сметките между страните.

Основни твърдения на страните в главното производство

- 6 Според ZH и KN договорът е недействителен, тъй като по-специално не съдържа информация относно валутния риск.
- 7 ZH и KN твърдят, че освен ако потребителят изрично не поиска това, по отношение на правоотношението между страните по делото не следва да се прилагат унгарските разпоредби, които с цел да се отстрани неравноправността, произтичаща от клаузата относно колебанията в обменния курс, изискват прилагането на официалния валутен курс на Националната банка на Унгария вместо неравноправната курсова разлика и предвиждат, че приключването на сметките се извършва въз основа на посочения официален валутен курс, и освен това изключват възстановяването на предишното положение и изискват вземанията по договори за заем да се конвертират във форинти.
- 8 ZH и KN считат, че съдът не може да изменя съдържанието на неравноправна клауза. В случай че страните искат и заявят това, договорът може да се обяви за действителен с отстраняване на недействителните му части. Следователно не могат да се вземат предвид клаузите, довели до недействителността на договора, но потребителят е длъжен да плати предвидените в договора за лизинг 120 месечни вноски.
- 9 AxFina не представя писмено становище по молбата за преразглеждане.

Кратко изложение на мотивите за преюдициалното запитване

- 10 Съгласно унгарската съдебна практика основните и равностойни последици, които следва да се прилагат в случай на недействителност, са възстановяването на предишното положение (*restitutio in integrum*), а ако причината за недействителността може да се отстрани — обявяването на договора за действителен *ex tunc*. В случай че възстановяването на положението преди сключването на договора не е възможно или уместно поради неговата необратимост, която е била налице от самото начало или е възникнала впоследствие, и договорът не може да бъде обявен за действителен, съдът обявява договора за произвеждащ правно действие до произнасянето му по спора и евентуално разпорежда да се плати паричната стойност на престацията, за която не е извършена насрещна престация.
- 11 Според Kúria (Върховен съд) сред предвидените в унгарското право правни последици от недействителността обявяването на договора за действителен защитава подобаващо интересите на потребителя и освен това е в съответствие със закрепените в правото на Съюза принципи. В случай че не е възможно договорът да бъде обявен за действителен, същият може да се обяви за произвеждащ временно правно действие и да се извърши приключване на сметките между страните, съобразено с принципа на недопускане на неоснователно обогатяване, като това отговаря и на посочените изисквания. С обявяването на договора за произвеждащ временно правно действие Съдът не заставя страните да изпълнят недействителния договор, а извършва само приключване на сметките между тях.
- 12 При приемането на унгарското законодателство в областта на защитата на потребителите, с което се приемат за неравноправни както прилаганата от финансовите институции курсова разлика, така и договорните клаузи, на които се основава правото на тези институции да изменят едностранно договора, законодателят избира съзнателно да изключи от правните последици на недействителността възстановяването на предишното положение. Така съгласно приложимата разпоредба от унгарската правна уредба правната последица от недействителността на договора за лизинг, предмет на главното производство, може да бъде само или обявяването на договора за действителен, или обявяването му за произвеждащ правно действие в периода до постановяване на съдебното решение.
- 13 Според Kúria (Върховен съд) обаче обстоятелството, че съдът се стреми да прилага главно основната правна последица, установена в унгарското право, а именно обявяването на договора за действителен, е в съответствие с посочената в член 6, параграф 1 от Директива 93/13 цел за възстановяване на равнопоставеността между страните, едновременно със запазването, като общо правило, на валидността на целия договор.

- 14 В решението си от 27 април 2023 г., AxFina Hungary (C-705/21, EU:C:2023:352), Съдът вече е дал указания за правните последици, които не следва да се прилагат при обявяването на договора за действителен. Той обаче не е разгледал всички релевантни тълкувателни въпроси, особено що се отнася до приложимите правни последици. Всъщност Съдът не се е произнесъл относно всички релевантни аспекти на съответните правни последици, поради което е обосновано да отговори и на допълнителните тълкувателни въпроси, отправени в настоящия случай и необходими за постановяването на решение по същество.
- 15 От друга страна, в решението си от 15 юли 2023 г., Bank M. (Последици от обявяването на договора за недействителен) (C- 520/21, EU:C:2023:478), постановено по отправено от полски съд преюдициално запитване, Съдът приема, че договорът за ипотечен кредит не може да се изпълнява след премахването на съдържащите се в него неравноправни клаузи и член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 не допускат тълкуване на националното право, според което кредитната институция има право да иска обезщетение, надхвърлящо връщането на главницата и плащането на законна лихва за забава, считано от поканата за плащане.
- 16 Унгарското право обаче предвижда правни последици от недействителността на договора, които се различават от тези в разпоредбите на полското право, за които се отнася посоченото решение по дело C-520/21. Отговорите, дадени от Съда в решенията му по полските преюдициални запитвания (или по тези на други държави членки), невинаги могат да се адаптират към унгарския правен контекст поради различията между националните законодателства и между прилаганите във връзка с недействителността средства за правна защита. Правното положение също се различава значително, тъй като унгарският законодател е приел множество правила за защита на потребителите, по-конкретно по отношение на механизма за конвертиране при потребителски договори за заем в чуждестранна валута, който е част от основния предмет на договора.
- 17 Kúria (Върховен съд) подчертава, че не следва да се вземат предвид като такива с действие erga omnes констатациите в практиката на Съда, които се отнасят само до съществуващото в правото на държава членка правно положение. Всъщност предвид унгарския нормативен контекст тълкуване в обратен смисъл би довело до неизбежно прилагане на правото contra legem, което според Съда също е за предпочитане да се избягва.
- 18 Според Kúria (Върховен съд) принципът на процесуална автономия на държавите членки, чието прилагане е балансирано чрез принципите на равностойност и ефективност, очертава тълкуването на правото на държавите членки в светлината на правото на Съюза. С оглед на горното задача на националния съд е да следи за това потребителят да бъде в крайна сметка в положението, в което би се намирал, ако обявената за

неравноправна клауза изобщо не бе съществувала (решения C-705/21, т. 47 и C-472/20, т. 57).

- 19 Обстоятелството, че съдът се стреми да прилага главно основната правна последица, установена в предишния Граждански кодекс, а именно обявяването на договора за действителен, е в съответствие с посочената в член 6, параграф 1 от Директива 93/13 цел на тази директива да се възстанови равнопоставеността между страните и едновременно с това, като общо правило, да се запази валидността на договора като цяло, а не да се обявява нищожността на целия договор, съдържащ неравноправни клаузи.
- 20 Като се има предвид, че причината за недействителността е липсата на прозрачност относно последиците за потребителя от поемането на валутния риск, тази клауза може да отпадне изцяло при обявяването на договора за действителен и потребителят да бъде освободен напълно от този риск, така че същият вече да не е в негова тежест.
- 21 Отстраняването на неравноправната договорна клауза не представлява забранено изменение на договора, след като той може да се изпълнява и без тази клауза. Не представлява и изменение на естеството на основния предмет на договора. Не означава и да се изпълнява различен по вид договор (решение C-260/18, т. 35 и 45), тъй като се запазва основаното на чуждестранната валута приключване на сметките, само че валутният риск не се поема от потребителя, а от банката. Обратно, то позволява да се защитят интересите на потребителя. Този подход гарантира ефективност и пропорционалност на наложената санкция, както и възстановяване на действителното равновесие между страните.
- 22 В предходни решения *Kúria* (Върховен съд) посочва също, че след като бъде надлежно информиран, потребителят има право да се откаже от системата за защита, да не се позовава на неравноправния характер на съответната клауза и да не поиска да се приложат релевантните правни последици. В случай че потребителят не заяви това, неговата воля все пак не е решаваща, когато се определя как да се приложат правните последици от недействителността и какво е тяхното съдържание.
- 23 *Kúria* (Върховен съд) иска да развие практиката си относно правните последици с цел да приведе прилагането на правилата относно конвертирането във форинти на вземанията по договори за заем, в съответствие с принципите на правото на Съюза. Според него е в съответствие с посочената в член 6, параграф 1 от Директива 93/13 цел правоприлагащата практика, при която в случай че договорът е недействителен поради поставянето на валутния риск в тежест на потребителя, националният съд оставя без приложение закона, който предвижда, че вземанията по договори за заем се конвертират във форинти по по-висок от прилагания към момента на сключването на договора

обменен курс (и че лихвите освен това се изчисляват в националната валута).

- 24 Освен посочените по-горе правни последици, оставянето без приложение на разпоредбите от унгарската правна уредба относно конвертирането във форинти на вземанията по договори за заем позволява потребителят да се освободи напълно от всяко парично задължение, произтичащо от неравноправните договорни клаузи.
- 25 Поради това Кúgia (Върховен съд) счита за необходимо тълкуване на правото на Съюза относно въпроса дали е в съответствие с целите в член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 тълкуване и прилагане на унгарската правна уредба, съгласно които в случай на недействителност на целия договор националният съд обявява, като правна последица от недействителността, договора за действителен с обратна сила от датата на сключването му, като отстранява неравноправните договорни клаузи, които дават непрозрачна информация относно валутния риск и поставят този риск в тежест на потребителя. Така тези клаузи вече не предполагат никакво задължение за потребителя (който не трябва да носи валутния риск, тъй като същият вече се поема от финансовата институция), докато останалите клаузи от договора, които не са неравноправни (задължението за плащане на лихвите и други разходи и т.н.), обвързват страните при неизменени условия.
- 26 Друг въпрос, който се поставя в това отношение, е дали съображенията на Съда, изложени в решение С-705/21, трябва да се тълкуват в смисъл, че е съвместимо с правото на Съюза само прилагане на националното право, при което страните ще бъдат в положението, в което биха се намирали, ако не бяха сключили съдържащия неравноправните клаузи договор. Съответно напълно ли е изключена предвидената в унгарското право правна последица от недействителността, а именно обявяването на договора за действителен, въпреки че (обратно на случая по дело С-705/21) посоченото обявяване предполага отстраняване на неравноправните договорни клаузи, а не изменение на тяхното съдържание?
- 27 В случай че предложеното тълкуване — а именно обявяването на договора за действителен с обратна сила, като се премахнат неравноправните клаузи — не е съвместимо с правото на Съюза, Кúgia (Върховен съд) иска Съдът да му даде допълнителни тълкувателни насоки, заедно със съответните основания в съдебната практика, относно това кои са правните последици, които, бидейки пряко основани на правото на Съюза, следва да се прилагат в хипотезата на договор, който е недействителен поради предоставянето на непрозрачна информация относно валутния риск.
- 28 Предвид сериозността на правните въпроси, поставени в настоящото преюдициално запитване, Кúgia (Върховен съд) приканва Съда да разгледа възможността да се произнесе по това дело в голям състав.